



ADAK RAPPORT 57

# Proefsleuvenonderzoek aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen maakt deel uit van de projectvereniging Erfgoed Noorderkempen tussen de gemeenten Baarle-Hertog, Beerse, Kasterlee, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.



## Colofon

Opdrachtgever	Gemeente Baarle-Hertog
Project	Baarle-Hertog-Alphenseweg
Projectcode	11001 BAA-ALP
Type onderzoek	Prospectie met ingreep in de bodem
Vergunning nr.	2011/079
Vergunninghouder	Stephan Delaruelle
Naam site	Baarle-Hertog-Alphenseweg
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Stephan Delaruelle
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , april 2011

---

*Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.*

---

## *Samenvatting*

Op 29 maart 2011 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van de gemeente Baarle-Hertog een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van de gronden, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden.

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door verkavelingswerken. Hiervoor werden drie parallelle proefsleuven aangelegd in dezelfde NO-ZW oriëntatie Alphenseweg. Aangezien de huidige verkaveling maar een gedeelte van de percelen tot 40 m uit de rijweg behelsde werd het overige gedeelte van de percelen buiten het onderzoek gelaten. Ter evaluatie van enkele sporen in het midden van het plangebied werd een bijkomend kijkvenster aangelegd. In totaal werd hierbij 683 m<sup>2</sup> onderzocht van een gebied van ca. 4687 m<sup>2</sup>. Dit komt neer op 14,5 % van het totale terrein.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek kon worden vastgesteld dat er zich ter hoogte van het plangebied een sterk ontwikkeld plaggendek bevindt, met onderaan een sterk door mollen gebioturbeerde oude cultuurlaag.

Verspreid over het plangebied werden in totaal 23 sporen vastgesteld. Door de relatief sterke homogenisatie van de sporen en de aanwezigheid van handgevormd aardewerk in enkele molsgaten werden alle sporen ter evaluatie bekeken. Aan de hand van baksteenfragmenten en sporadische fragmenten van grijs en spaarzaam geglazuurd aardewerk bleek het hier bij de meeste sporen om laatmiddeleeuwse ontginningsgreppels te gaan. Een kijkvenster in het midden van WP 2 maakte duidelijk dat de vermoede paalkuilen uit de ijzertijd eerder restanten waren van 15<sup>de</sup> eeuwse vergravingen.

De afwezigheid van oudere sporen die gerelateerd kunnen worden aan de vondsten hangt vermoedelijk samen met het feit dat het plangebied zich in een landschappelijk lagergelegen en slechter gedraineerde zone ligt ten opzichte van de flankerende zandruggen.

Derhalve is er geen aanleiding voor verder onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de geplande verkaveling. Wel dienen toekomstige werken in de buurt van het plangebied verder worden opgevolgd.



## *Inhoudsopgave*

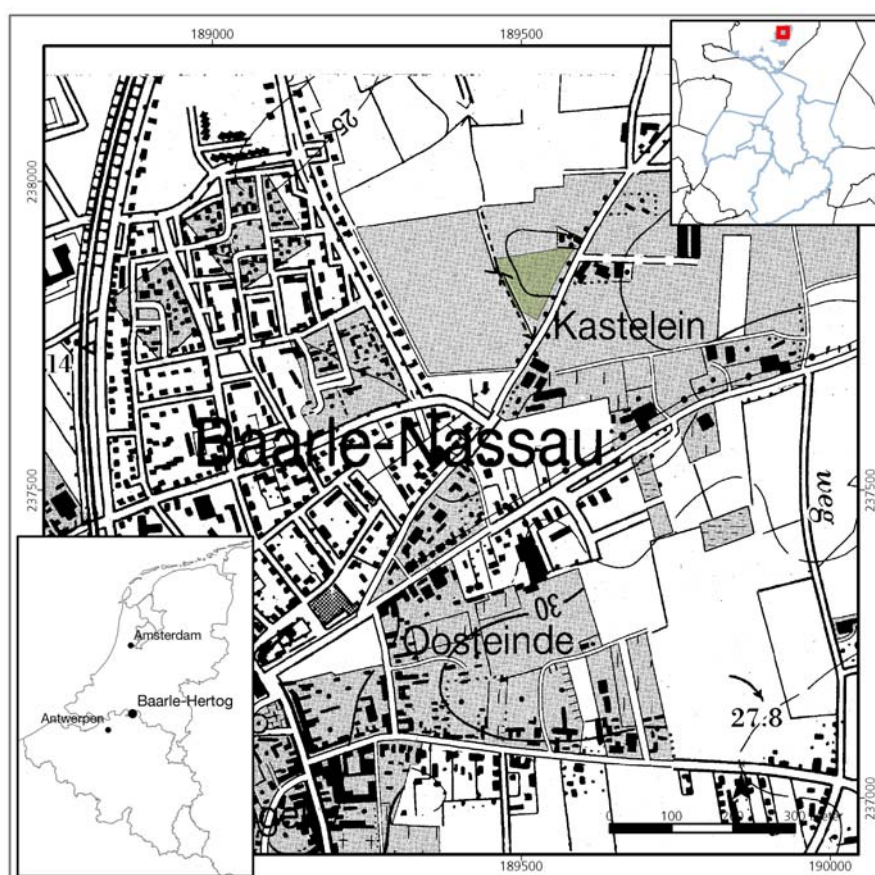
1	Inleiding .....	7
2	Landschappelijk kader .....	8
2.1	Geologie en geomorfologie .....	8
2.2	Bodemkunde .....	8
3	Historisch en archeologisch kader.....	10
3.1	Historisch kader .....	10
3.2	Archeologisch kader.....	10
4	Onderzoeksstrategie.....	12
5	Resultaten .....	14
6	Conclusie en aanbevelingen.....	16
6.1	Conclusie .....	16
6.2	Aanbevelingen .....	16
	Literatuur .....	16
	Lijst van afbeeldingen .....	17
	Lijst van bijlagen.....	17



## 1 Inleiding

Op 29 maart 2011 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van de gemeente Baarle-Hertog een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog, kadastraal gekend als (Afd. 1) sectie C nrs. 315 S en 315 Y

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van de gronden, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden



Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog

Het veldteam bestond uit Stephan Delaruelle en Jef Van Doninck (AdAK). Het graafwerk werd uitgevoerd door de firma Janssens uit Baarle-Hertog.

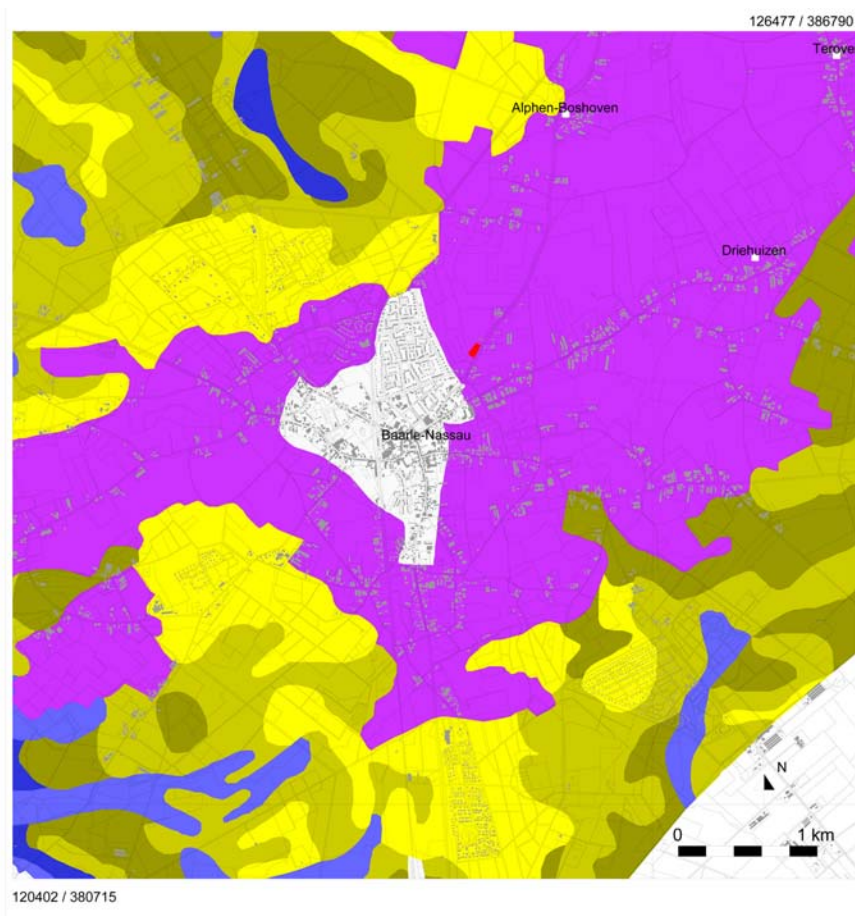
## 2 Landschappelijk kader

### 2.1 Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich ten noordoosten van de kern van Baarle-Nassau, die is ingeplant op een lokale brede zandrug. Deze zandruggen zijn ontstaan tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) wanneer het zand door polaire wind werd aangevoerd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding. Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) omgewerkt tot lange oost-west georiënteerde zandruggen.

### 2.2 Bodemkunde

De bodems ter hoogte van het plangebied bestaan uit droge tot matig droge zandgronden, die gekarteerd zijn als bodems met een diepe antropogene humus A-horizont. Dat betekent dat een groot deel van het terrein vanaf de Late-Middeleeuwen is afgedekt door een plaggenlaag. Deze zijn op het veld gebracht voor het verrijken van de bodems, al dan niet na een gebruik als strooisellaag in de potstal.



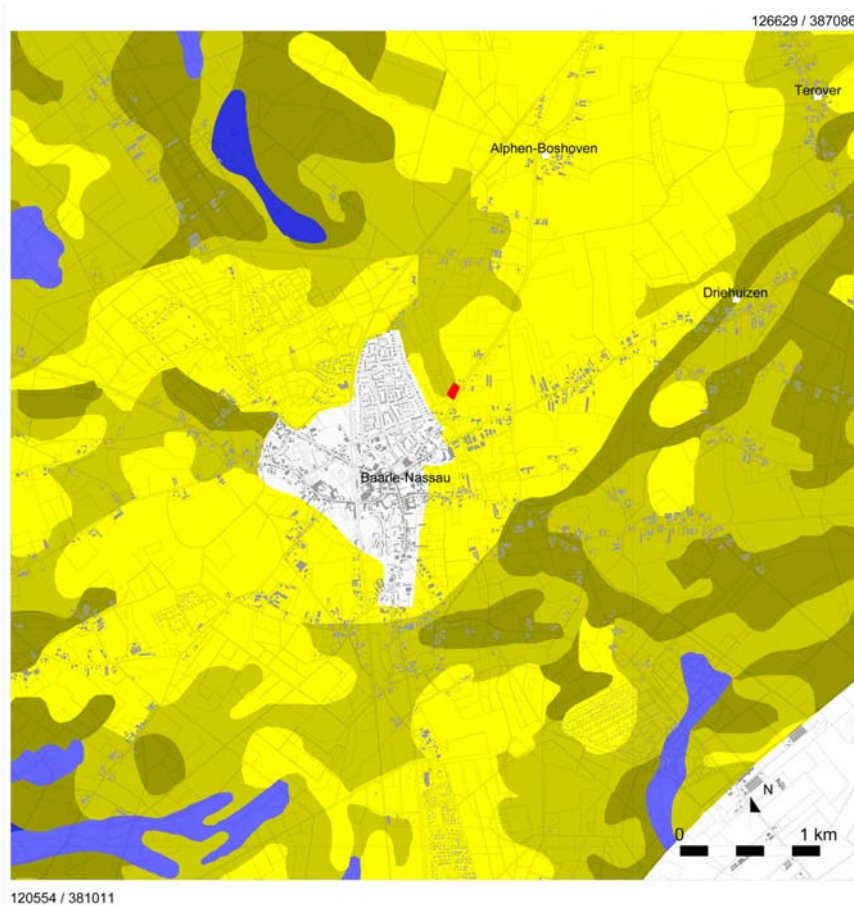
Figuur 2.1. Bodemkaart van Baarle met in paars de contouren van het esdek. Geel: goed gedraineerd; lichtgroen: matig goed ; donkergroen: matig slecht gedraineerd; Blauw: slecht gedraineerd (Bron: Archis/©Alterra)



Tijdens het proefsleuvenonderzoek kon worden vastgesteld dat er zich ter hoogte van het plangebied een sterk ontwikkeld plaggendek bevindt, met onderaan een sterk door mollen gebioturbeerde oude cultuurlaag. Deze bioturbatie zorgde ook voor een moeilijke leesbaarheid van de sporen.

Op basis van de drainageklasse is te zien dat het plangebied zelf zich op een minder goed gedraineerd gedeelte bevindt op de rand het dekzandplateau waarop het centrum van Baarle is ingeplant.

Figuur 2.2. Bodemkaart van Baarle op basis van drainageklasse. Geel: goed gedraineerd; lichtgroen: matig goed ; donkergroen: matig slecht gedraineerd; Blauw: slecht gedraineerd (Bron: Archis/©Alterra)

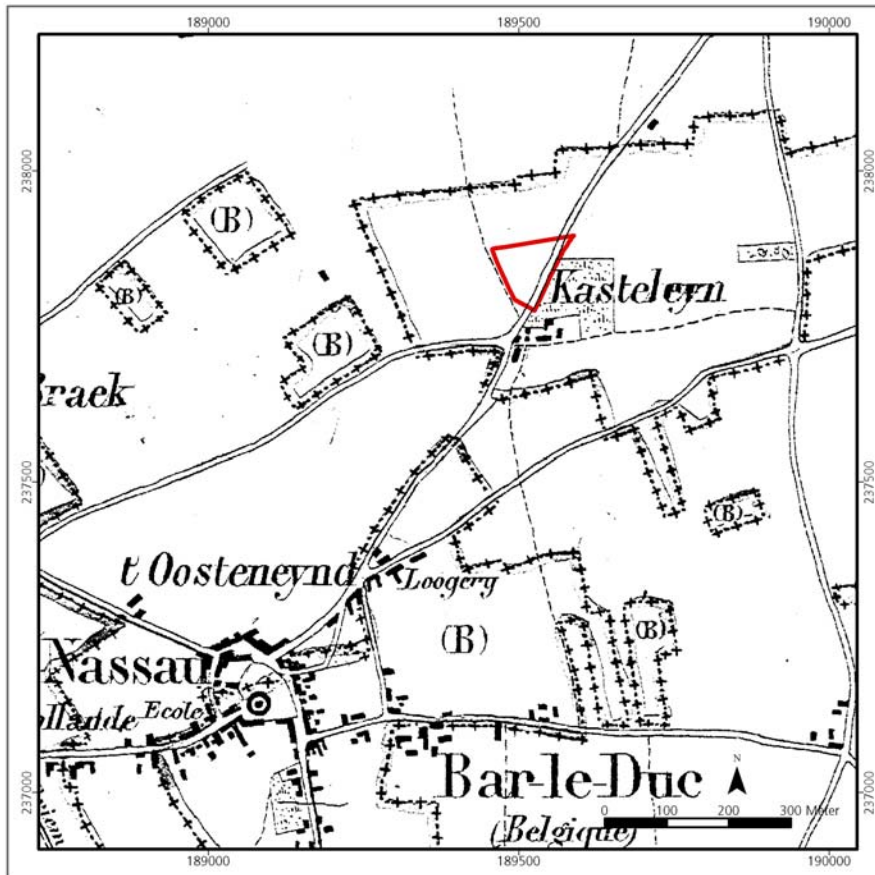


Dit dekzandplateau maakt deel uit van een grotere dekzandrug die tot Alphen loopt en integraal is afgedekt met plaggen en van oudsher als cultuurland in gebruik is geweest.

### 3 Historisch en archeologisch kader

#### 3.1 Historisch kader

Op de kaart van Vandermaelen wordt het plangebied gesitueerd ter hoogte van het gehucht Kasteleyn, waar verschillende huizen of boerderijen bij elkaar stonden. Ten zuidwesten van het plangebied bevond zich een wandelpad; aan de overkant van de Alpheneseweg bevond zich een weiland.

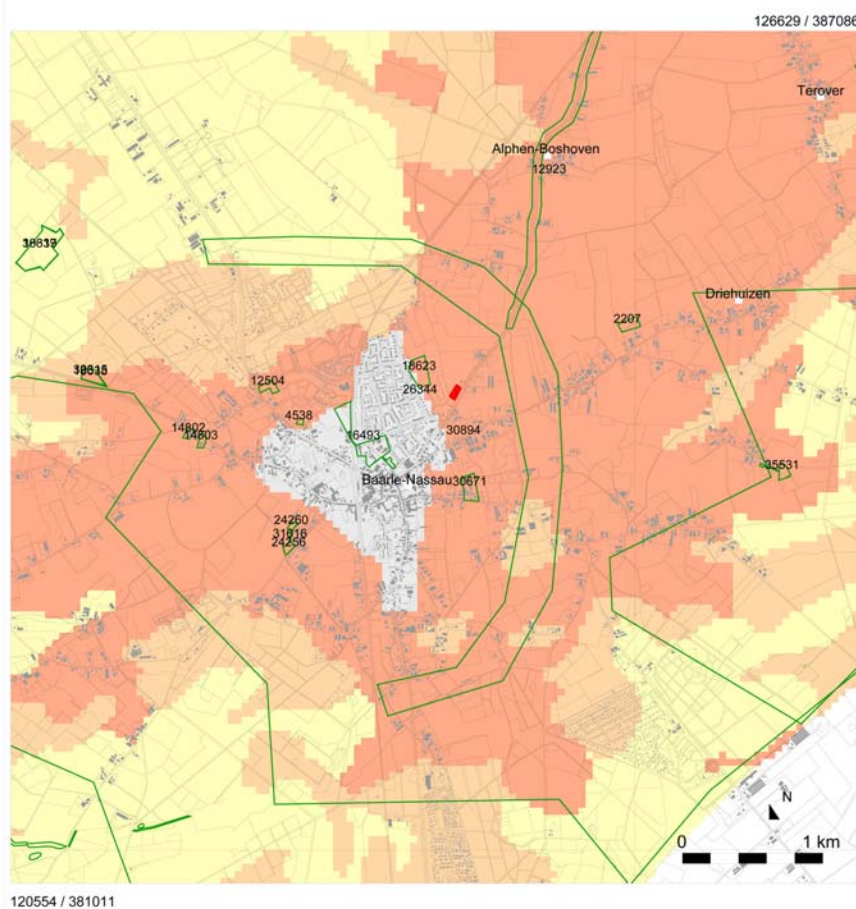


Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).

#### 3.2 Archeologisch kader

In de omgeving van het plangebied zijn uit de CAI geen vondsten bekend. Reden hiervoor, naast het beperkte onderzoek, is het beperkte grensoverschrijdende karakter van de CAI. Aan de Nederlandse kant werden in de omgeving van het plangebied verschillende onderzoeken uitgevoerd. Vlak ten noordwesten van het plangebied werd in het kader van een geplande verkaveling een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door ADC (Archis 18623).. Hierbij werden enkel greppels en één ondiep bewaard paalspoor vastgesteld, die de gestelde verwachting van mogelijke Romeinse bewoning niet konden bevestigen (Labiau 2007).

Figuur 3.2. Onderzoekslocaties in de omgeving van het plangebied met op de achtergrond de Indicatieve Kaart voor de Archeologische Waarden.



Daarnaast werd even ten westen van het plangebied het tracé van de randweg reeds onderzocht door midden van proefsleuven (Archis 30894). Hierbij werden net voorbij de kruising aan de Alphenseweg sporen van bewoning uit de ijzertijd vastgesteld. Verderop bevonden zich sporen uit de volle middeleeuwen (Van der Veken 2009).

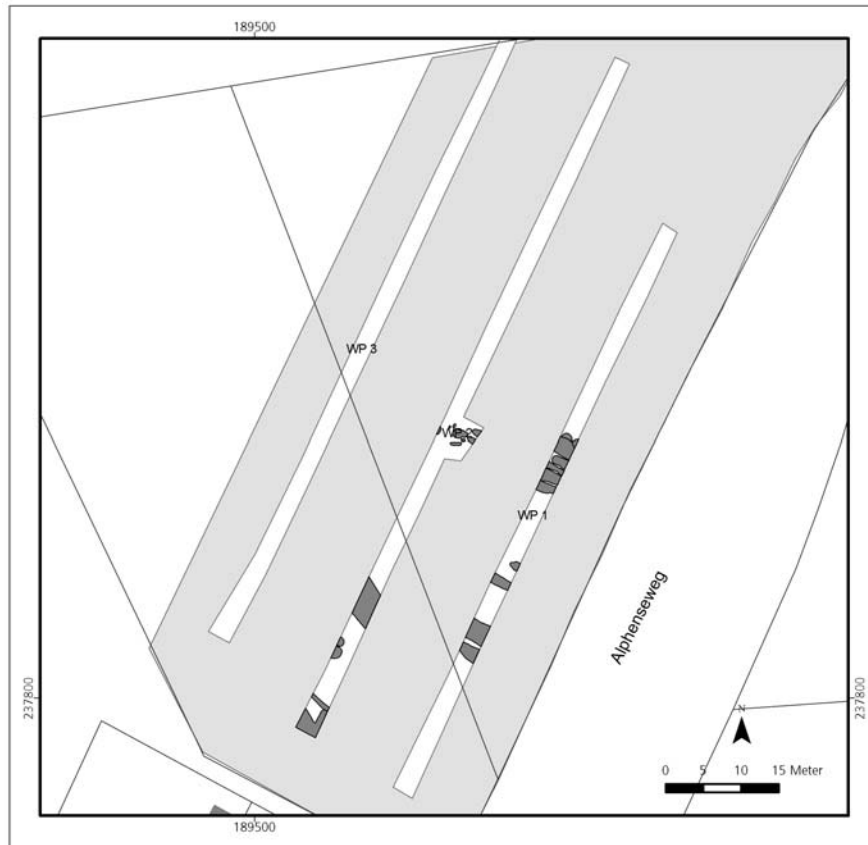
Dit onderzoek bevestigt de hoge potentie van het gebied rond Baarle, dat ook al uit oudere vondstmeldingen bekend was. Ten oosten van het plangebied bevindt zich ter hoogte van het toponiem Nijhof een vroegmiddeleeuwse kern (Van der Veken 2009): 11-13. De hogergelegen percelen ten noorden van het plangebied zij door de Heemkundekring Amalia Van Solms afgelopen (Van der Veken 2009: 13-14), maar gezien de aanwezigheid van een plaggendeek is de kans vrij klein dat hier iets gevonden is.

## 4 Onderzoeksstrategie

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door verkavelingswerken.

Hiervoor werden drie parallelle proefsleuven aangelegd in dezelfde NO-ZW oriëntatie Alphenseweg. Aangezien de huidige verkaveling maar een gedeelte van de percelen tot 40 m uit de rijweg behelsde werd het overige gedeelte van de percelen buiten het onderzoek gelaten. In het noordelijke gedeelte van het plangebied werd nog een deel ingenomen door de begroeiing rond de leegstaande boerderij, die net buiten de verkaveling valt, waardoor de eerste sleuf iets korter is aangelegd.

De eerste sleuf werd op 10 m uit de rijweg aangelegd, gezien de aanwezigheid van een hogedruk-waterleiding langsheen de Alphensebaan. Ter evaluatie van enkele sporen in het midden van het plangebied werd een bijkomend kijkvenster aangelegd. In totaal werd hierbij 683 m<sup>2</sup> onderzocht van een gebied van ca. 4687 m<sup>2</sup>. Dit komt neer op 14,5 % van het totale terrein.



Figuur 4.1. Overzicht van de aangelegde werkputten en de aangetroffen sporen aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog

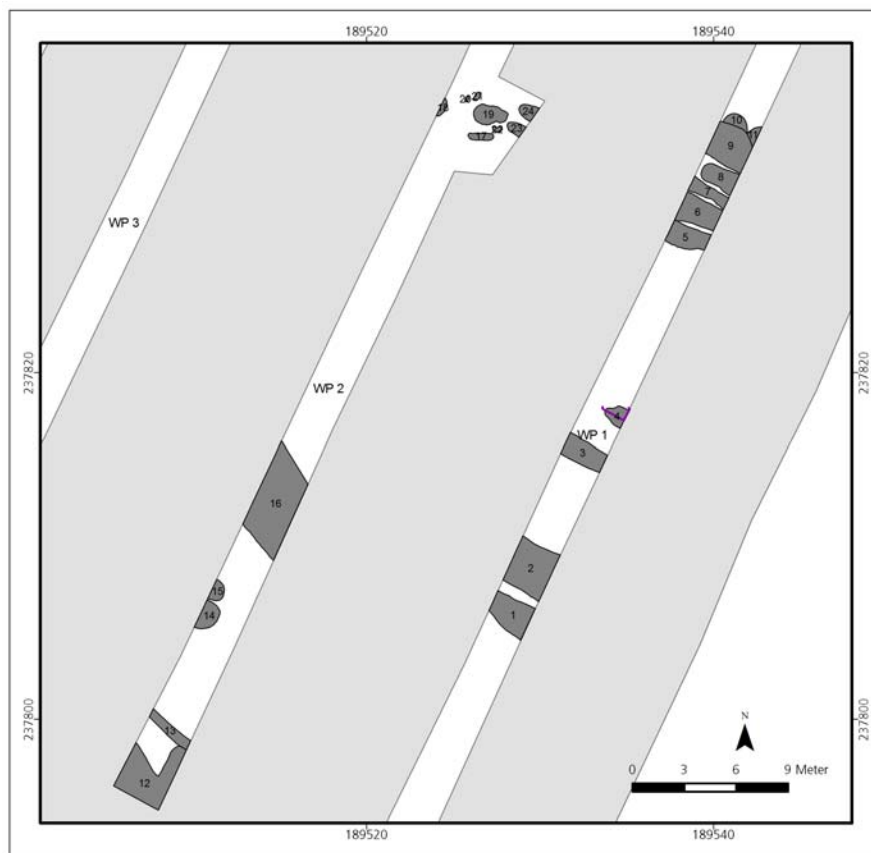
Er werd getekend op watervaste polyesterfolie op schaal 1/50. De werkputten en de vaste meetpunten van de tekeningen werden in het vlak ingetekend door de landmeter, waarbij zowel de contouren op vlakniveau als op het maaiveld zijn opgenomen, alsook hoogtematen om de 10 m. Deze metingen zijn op basis van GPS gerefereerde basispunten omgezet naar Lambert 72 en de hoogtemetingen in TAW omgerekend. Het vlak en de profielen zijn fotografisch geregistreerd.



Figuur 4.2. Aanleg van wp 2 tijdens het onderzoek aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog

## 5 Resultaten

Verspreid over het plangebied werden in totaal 23 sporen vastgesteld. Door de relatief sterke homogenisatie van de sporen en de aanwezigheid van handgevormd aardewerk in enkele molsgaten werden alle sporen ter evaluatie bekeken door bijkomend op te schaven en bijkomende sonderingen ter hoogte van de putwand. Aan de hand van baksteenfragmenten en sporadische fragmenten van grijs en spaarzaam geglazuurd aardewerk bleek het hier bij de meeste sporen om laatmiddeleeuwse ontginningsgreppels te gaan, naast enkele kuilachtige vergravingen.



Figuur 5.1. Detail van de aangetroffen sporen

Een kijkvenster in het midden van WP 2 maakte duidelijk dat de vermoede paalkuilen uit de ijzertijd eerder restanten waren van 15<sup>de</sup> eeuwse vergravingen, die vermoedelijk gerelateerd zijn aan het in cultuur brengen van de gronden in de late middeleeuwen.



Figuur 5.2. Laatmiddeleeuwse greppels in het vlak van wp 1



Derhalve dient te worden geconcludeerd dat de oudere bewoning uit de ijzertijd of de vroeg-Romeinse periode, waarvan het handgevormd aardewerk uit de oude cultuurlaag een indicator vormt, zich vermoedelijk net buiten het plangebied bevinden.

Figuur 5.3. Laatmiddeleeuwse sporen 20-24 in de uitbreiding in het midden van wp 2



De afwezigheid van oudere sporen die gerelateerd kunnen worden aan de vondsten hangt vermoedelijk samen met het feit dat het plangebied zich in een landschappelijk lagergelegen en slechter gedraineerde zone ligt ten opzichte van de flankerende zandruggen.

## ***6 Conclusie en aanbevelingen***

### ***6.1 Conclusie***

In het kader van de geplande verkaveling aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog werden in totaal drie proefsleuven aangelegd, waarbij een plangebied van ca. 4700 m<sup>2</sup> werd bekeken. Tijdens het onderzoek werden verspreid over het plangebied archeologische sporen vastgesteld, waarvan het merendeel kan gedateerd worden in de late middeleeuwen. Het gaat voornamelijk om greppels en vergravingen die samen hangen met het inrichten van het cultuurland en de aanleg van het plaggendek. In enkele molsgaten werden evenwel scherven van handgevormd aardewerk gevonden, die aangeven dat zich hier vermoedelijk oudere bewoning in de omgeving moet bevinden. Hiervan werden echter geen sporen teruggevonden.

De afwezigheid van oudere sporen hangt vermoedelijk samen met de landschappelijk iets lagergelegen situering van het plangebied, op de rand van het dekzandplateau van Baarle.

### ***6.2 Aanbevelingen***

Gezien de afwezigheid van oudere bewoningssporen in de proefsleuven is er geen aanleiding voor verder onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de geplande verkaveling. Wel dienen toekomstige werken in de buurt van het plangebied verder worden opgevolgd.

## ***Literatuur***

Labiau G. 2007. Baarle-Nassau, Nassaulaan. Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven (ADC-rapport 990).

Van der Veken 2009 (red.). Randweg Baarle-Nassau (NL) Baarle-Hertog (B). Een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven (ADC-rapport 1815).



## ***Lijst van afbeeldingen***

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog .....	7
Figuur 2.2. Bodemkaart van Baarle met in Paars de contouren van het esdek. Geel: goed gedraineerd; lichtgroen: matig goed ; donkergroen: matig slecht gedraineerd; Blauw: slecht gedraineerd (Bron: Archis/©Alterra) .....	8
Figuur 2.1. Bodemkaart van Baarle op basis van drainageklasse. Geel: goed gedraineerd; lichtgroen: matig goed ; donkergroen: matig slecht gedraineerd; Blauw: slecht gedraineerd (Bron: Archis/©Alterra) .....	9
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).....	10
Figuur 2.1. Onderzoekslocaties in de omgeving van het plangebied met op de achtergrond de Indicatieve Kaart voor de Archeologische Waarden.....	11
Figuur 4.1. Aanleg van wp 2 tijdens het onderzoek aan de Alphenseweg in Baarle-Hertog.....	12
Figuur 5.1. Overzicht van de aangelegde werkputten en de aangetroffen sporen.....	14
Figuur 5.1. Laatmiddeleeuwse greppels in het vlak van wp 1 .....	15
Figuur 5.4. Laatmiddeleeuwse sporen 20-24 in de uitbreiding in het midden van wp 2.....	15

## ***Lijst van bijlagen***

***Bijlage 1 Sporenlijst***

***Bijlage 2 Vondstenlijst***

WP	Spoor	Vlak	Afmetingen vlak		Vorm	Vulling	Inclusies	Kleur	Interpretatie	Datering	Vondstnr.
			Lengte	Breedte							
1	1	1	230	180	LIN	HLZ	BS	DGR	GR	LME	
1	2	1	240	215	LIN	LZ	-	DGR	GR	LME	
1	3	1	240	125		LZ	-	GR	GR	LME	
1	4	1	120	110		LZ	AW	GR	KL/GR	LME	V001
1	5	1	235	130		LZ	-	GR	GR	LME	
1	6	1	240	150		LZ	-	GR	GR	LME	
1	7	1	235	65		LZ	-	GR	GR	LME	
1	8	1	210	100		LZ	-	GR	GR	LME	
1	9	1	230	230		LZ	-	GR/GE	GR	LME	
1	10	1	150	65		LZ	-	GRBR	KL?	XXX	
1	11	1	105	60		LZ	-	DGR	KL?	XXX	
2	12	1	265	200		LZ	-	GR	GR	LME	
2	13	1	250	55		LZ	-	GR	GR	LME	
2	14	1	165	100		LZ	-	GRGE	KL	LME/NT	
2	15	1	110	70		LZ	-	GRGE	KL	LME/NT	
2	16	1	250	450		LZ	BS	DGR	GR	LME	
2	17	1	145	40		LZ	-	DGR	KL	LME	
2	18	1	110	30		LZ	-	DGR	KL	LME	
2	19	1	195	110		LZ	BS	DGR	KL	LME	
2	20	1	35	20		LZ	-	DGR	PK/KL	LME	
2	21	1	50	30		LZ	-	DGR	PK/KL	LME	
2	22	1	50	25		LZ	-	DGR	PK/KL	LME	
2	23	1	110	65		LZ	-	DGR	KL	LME	
2	24	1	125	90		LZ	-	DGR	KL	LME	

Vondst nr.	WP	Spoor	Vlak	Vak	Profiel	Laag	Categorie	aantal	Datering	Opmerkingen
001	1	4	1			1	KER	1	IJZ	handgevormd
002	2	LV	1			1	KER	1	IJZ	handgevormd